

Кристина Йорданова: Обществото ни се нуждае от промяна и ние трябва да я извършим

Кристина Йорданова е бакалавър по Българска филология, магистър по Литературознание. Защишава докторант към катедра „Българска литература“ и от 2009 г. насам е главен асистент в СУ „Св. Климент Охридски“. Научните ѝ интереси са в областта на българската литература, антропологията, културологията и психоанализата. Заместник-председател на БАУЖ (Българска асоциация на университетските жени). През 2012 г. издава своята книга „Въображаемата жена“, в която представя женските образи в българската литература в периода между двете световни войни.

Десислава Узунова: По какъв начин у нас се разбира феминизмът?

Кристина Йорданова: Феминизмът, както и повечето движения, в това число и теоретични направления, които застават срещу статуквото и настояват за промяна, либерализация и други политики спрямо субекта и пр., по същество са реакция спрямо системата – била тя социална, академична, културна и пр. Системата, от своя страна, се основава на консервативни нагласи в обществото, което не желае промяна и я бламира. Поради тази причина и феминизмът често се свързва с пейоративно (а всяка пейорация е негативна и стереотипна) възприемане от много хора в България. Той се отхвърля, без да се познава. Възприема се за агресивен, необоснован, гневен, единствено и само женски... Неговите искания се преувеличават и дискредитират, макар реално и по същество той да възниква и продължава да работи в посоката за равни права и третиране на различните субекти, независимо от пола им. Разбира се, това не е само българска тенденция. Затова и много от феминистките често предпочитат да използват за акциите и теоретичните си подстъпи не думата „феминистки“, а по-неутралната „джендър“ (джендър- изследвания, програми, акции). Не казвам, че феминизъм и джендър са буквални съответствия, а че съществува една синонимизация в практиката, за да се парират поне частично отрицателните нагласи в обществото,

От друга страна, вече що се отнася до по-коректното, по-информираното разбиране за феминизъм – според твърденията на много от теоретичките – не може да се каже, че съществува един основен вид феминизъм. От практическа гледна точка например, би могло да се приеме, че акционисткият феминизъм и академичният съществено се различават по подходи и практики. Според мен обаче именно колаборацията между двете, чиито първи стъпки виждаме и тук в България, е начинът да се променят обществените нагласи и да се работи в посока за правата на жените – активно и видимо.

И като трета посока бих искала да споделя нещо специално за младите хора. Тъй като аз се занимавам с феминизъм и джендър-изследвания вече от доста години, мога да кажа, че именно младото поколение е съществен агент на промяната. В Софийския университет съществуват две магистърски програми (към Философски факултет на СУ) за изследване на пола: магистърска програма „История на жените и половете” (МАТИЛДА) с ръководител Красимира Даскалова и „Социални изследвания на пола” с ръководител Недялка Видева. Много студенти вече избират да пишат курсови работи, магистърски тези и докторски изследвания, които включват или изцяло са посветени на джендър проблематиката. Само в нашия факултет по Славянски филологии съществуват и няколко свободно избираеми курса върху история на жените и женската литература. Аз самата водя джендър курс към докторантското училище на факултета ни и мога да кажа, че той се радва на интерес сред студентите.

Извън академията отношението към феминизма също се променя. Във фейсбук например, съществуват две страници: „Феминизъм в България” и „Говорим си за феминизъм”, второто е затворена група, които в последно време много се разрастват и повечето участници са все млади хора. Това няма как да не ме радва. Ние от Българска асоциация на университетските жени, с подкрепата на Български фонд за жените, също вече втора година правим културно-туристически турове, озаглавени „Феминистка разходка”. Тази година, освен в София, организирахме такива в Благоевград и Русе, и искам да ви кажа, че те се радват на голям успех, като повечето участници в акциите са все млади хора.

Така че, без да целя да звуча като идеализиращ промяната оптимист, искам да кажа, че отношението към тази проблематика и инициативи се променя, и то именно с участието на младите хора.

Д.У.: По какъв начин идеите на феминизма навлизат в България? Само в университетска (академична) среда ли намират почва? Наблюдават ли се практическите му проявления спрямо отношението към жените у нас?

К.Йо.: Идеите на феминизма в България навлизат преди малко повече от век, с борбата за еманципация на просветените българки след Освобождението. Разбира се, тази борба е главно за политически права, за равен достъп до образование и професионално развитие. Тогава процесът не носи името феминизъм, а се свързва с еманципацията, с

идеята за изграждане на една либерална и европейска нация. Изрично искам да подчертая, че това е била обществена кауза, в която са участвали голям брой български мъже, интелектуалци, политици. Без тяхна помощ, бидейки бащи, съпрузи, братя и съратници, женската еманципация не би могла да се осъществи. Струва ми се, че българинът в края на XIX и началото на XX век, всъщност е бил далеч по-голям активист, деен, либерален и работещ за „женския въпрос“, отколкото е днес. И както е било и тогава, така и сега, равенството и солидарността относно правата и възможностите, които обществото осигурява на жените, засяга всички ни.

Ако отидем отново в диахрония исторически срез, ще видим колко активни са били жените и до, и по време на комунизма след това. Между двете световни войни се осъществява истински бум на женските организации и дружества. Няма да навлизам в подробности, но ще вметна, че нашата организация например (Българска асоциация на университетските жени) е правопреемник и възстановява Дружество на българките с висше образование, което се учредява през 1924 година и е закрито след идването на комунизма. Нашата „Феминистка разходка“, която споменах вече, се занимава точно с това, по същество тя реконструира историята и борбата на жените за равноправно участие в социалния свят. Заповядайте и там ще научите много подробности за отвоюването на достъпа за политически права, образование и професионална изява, за трудно постигнатия достъп до упражняване на професията на жените адвокатки, архитектки и пр. За влизането в интелектуалните среди на писателките, художничките, артистките и пр. Един наистина дълъг път, който сме извървели. Самата аз, познавайки историята на женското движение, си давам сметка колко много дължим на своите предходници и предходнички.

Относно феминизма днес, не мисля, че е само академичен. Има много организации, които активно се борят за правата на жените в обществен план. Тук искам да отбележа, че в училищата вече съществуват много инициативи и проекти, свързани с равноправието и джендър образованието – обучения по толерантност, различни микро инициативи, които в практиката учат децата, че имат равни права и отговорности, независимо от пола, че няма мъжка и женска работа, особено що се отнася до отговорностите в семейството, за които някак традиционно се смята, че жената трябва да поеме почти целия домакински труд, грижата за децата и пр. Аз лично мисля точно по този начин, че трябва да се започне именно с децата, ако искаме промяна в обществото.

Д.У.: Какви български организации (действащи или действали) съществуват, които в някаква степен се занимават с проблеми, свързани с правата на жените?

К.Йо.: Много са. За съжаление, доста от тях изчезват или са със затихващи функции, но пък се появяват нови. Относно краткото съществуване на женските организации искам да кажа, че то е резултат именно от това обществено negliжиране, нека го наречем направо – бламиране на проблема. Ще подходя директно. Джендър образованието и правата на половете са пряка доминанта в политиката на Евросъюза, приоритетна ос. В България обаче това значително се подценява и не се отделят достатъчно средства в тази посока. Още повече, че когато средства все пак има, те идват почти изцяло от чужди, небългарски донори и дарителски фондове. Положителната политика спрямо нещо означава приемственост, дългосрочно планиране, а ние все още живеем в режимите на кампанията, накъсването, липсата на континуалност...

Сред действащите организации мога да посоча Българска асоциация на университетските жени, Български фонд за жените, Фондация „Джендър проект в България”, ЖАР (Женски Алианс за Развитие), Фондация "Български център за джендър изследвания", Алианс за защита срещу домашното насилие, Фондация „Ресурсен център Билитис“ и пр.

Д.У.: Кои са основните проблеми, пред които е изправена съвременната жена?

К. Йо.: Ще изброя основните проблеми. Липса на равно заплащане на мъжете и жените в рамките на една професионална реализация и още по-лошо – професиите, които се феминизират, са по-ниско платени спрямо тези, които се маскулинизират. Краен пример: сравнете заплащането на един строителен работник и на една шивачка. Диспропорцията най-добре личи в професиите, за които не изискват висок образователен ценз. Подпроблем – подценяване на жените, когато стане дума за висококачествени длъжности. Жени има навсякъде, но сред високите работни позиции техният брой все още е изключително малък

Домашно насилие: статистиките показват изключителен, неприемливо висок процент за едно общество на равнищата на домашно насилие върху жени в България.

Семейният труд, който вече споменах. Изключителното натоварване на жената, за която се смята, че трябва да извършва домакинската работа, да се грижи за децата и заедно с това да носи приходи в семейството почти наравно с мъжа. От това най-често страда професионалното ѝ развитие, а нека да вземем предвид и свободното време, от което се нуждае всеки един човек. Вземете например статистиката на разводите в България, големият процент на неуспешните бракове и ще видите колко е ощетена българската жена. За нея един подобен срыв означава загуба на икономическа и социална стабилност в много по-голяма степен в сравнение с мъжа. Получава се така, че тя не е успяла да развие професията си, а след това е оставена почти сама да се грижи за децата (с оглед на ниските издръжки) и за себе си, често и лишена от имуществена стабилност... В едно общество като нашето, което гледа все още традиционно на отношенията на мъжете и жените в семейството, смятам, че е нужно предписанията на Семейния кодекс да осигурят по-голяма протекция над жените и децата, която да не остане само на хартия...

Д.У.: Според Вас, узряло ли е българското общество, за да даде достатъчен властови ресурс в ръцете на жените или все още съществуват предразсъдъци?

К.Йо.: Не смятам, че обществото ни е напълно подготвено. Но така или иначе, няма промяна, за която да сме напълно подготвени. Промяната е процес, който трябва да се извърши стъпка по стъпка, така че трябва да се действа в условията, с които разполагаме. Отново искам да подчертая, че политиките на общественото развитие са процес, континуалност. Обществото обаче се нуждае от промяна и ние трябва да я извършим. Предразсъдъците са много. Аз изброих част от тях. Именно затова се нуждаем и от целенасочена и последователна политика, която да се грижи за жените. И не само за жените, а и за всички членове на обществото, които са поставени от самото него в подценяваща, непривилегирована позиция. Вземете за пример хората със степен на инвалидност, тези в предпенсионна и пенсионна възраст. Принципно по статистика около 10 процента от всички хора имат процент на инвалидност. Колко от тях виждаме по улиците или в работна среда? Обществото ни не създава равни условия за достъп до социалния свят, то произвежда една изключително лошо определяща самото него маргиналност... Ето още един пример, рекламите: ако наблюдавате, ще видите колко лоши стереотипи за възрастните хора налагат те: те не могат да се справят с техниката,

да се ориентират в света, т.е. те биват изключвани... В този аспект искам да подчертая: дискриминацията засяга всички ни. Няма човек, за когото, в една или в друга степен, да не се приложи отрицателен стереотип. Вземете дори проблема с намирането на работа за младите хора – нещо като Параграф 22 – трябва ти опит, за да бъдеш назначен, а за да си го получил, вече е трябвало да бъдеш назначен. Така че от обществото без дискриминация печелим всички.

Д.У.: Пред какви въпроси сега е изправена съвременната феминистична теория и с какво те се различават от, например, тези от преди 20-30 години?

К. Йо.: Светът, както виждаме се променя, и то не в посока към добро. Ето например насилието на жени на религиозна основа, което можем да видим в Европа днес... Феминизмът, доколкото се основава на каузата за правата на жените, гледа в настоящето, затова и неговите проблеми са свързани със социалния, политически и културен контекст, в който живеем: мултикултуралност, миграция, малцинства, криза на представителството, насилие над жени, реални женски права и политики на пола... Списъкът може да бъде продължен. Струва ми се дори, че теорията от преди 20-30 години гледаше по-оптимистично на женската кауза, като разцвет, който предстои да се случи. Сега този оптимизъм залязва. Историята обаче вече ни е научила, че спре ли се с феминисткия активизъм, бил той академичен и институционален или широкообществен, нещата бързо се връщат в изходната си точка и трябва да започваме отново.... В теорията като че ли има и едно силно обръщане към история на феминистката аналитична мисъл, от една страна. Много ме радва, от друга, избуяващият брой учени, които се занимават с рецепцията на образите през погледа на субекта. Какво означава да четеш като жена, а като феминистка? Все още е актуален този дебат, макар че и преди 20-30 години беше, но сега, както казах, е в разцвет, на Запад има множество академични курсове, които четат текстовете по този начин. От трета страна, и това не е само феминистичен подход, а е общо движение в теорията: политизация на анализите и обръщането им към практическото поле. Както вече подчертах, феминизмът не е от един вид и това само ме радва.